

УДК 378-34

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/66-2-38>**Юрій КОЗЛОВСЬКИЙ,***orcid.org/0000-0003-1006-0130**доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»
(Львів, Україна) yuriy.m.kozlovskiy@lpnu.ua***Ірина САВКА,***orcid.org/0000-0002-3213-0921**доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів
Львівського національного університету імені Івана Франка
(Львів, Україна) savka68@meta.ua***Тетяна РУЗЯК,***orcid.org/0000-0002-4697-8034**кандидат педагогічних наук,
викладач**Технічного фахового коледжу Національного університету «Львівська політехніка»
(Львів, Україна) tanial0923@ukr.net*

ВИКОРИСТАННЯ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ ЯК ЗАСОБУ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті проаналізовано міждисциплінарні дослідження як перспективний напрям розвитку сучасної загальнотеоретичної юридичної освіти на прикладі використання художньої літератури як засобу культурологічної підготовки майбутніх юристів в умовах інформаційного суспільства. Показана необхідність створення самостійного наукового напрямку, який би займався питаннями взаємодії та взаємовпливу права і художньої літератури за технічної підтримки інформаційно-комунікаційних технологій, що суттєво розширюють доступ до інформації, її візуалізації та перетворення. Обґрунтовано, що використання художньої літератури як засобу культурологічної підготовки майбутніх юристів в умовах інформаційного суспільства має вирішувати два взаємопов'язані завдання: віднайти правові та державні явища в художніх творах та застосувати засоби художньої літератури для вивчення юридичних текстів. Визначено вимоги до використання художньої літератури як засобу культурологічної підготовки майбутніх юристів в умовах інформаційного суспільства: 1) основною вимогою до відбору художніх творів є, насамперед, висока художня цінність; 2) вимогою відбору художніх творів є цікавість викладу в художній формі юридичного змісту; 3) особливо важливою вимогою на сучасному етапі розвитку суспільства є відбору літературних творів є їхня морально-етична наповненість; 4) інноваційною є вимога максимального залучення можливостей інформаційно-комунікаційних технологій до використання художньої літератури як засобу культурологічної підготовки майбутніх юристів, оскільки завдяки дистанційній освіті виникає новий напрям у педагогіці, в якому засвоюється естетичний досвід людства, а також естетичні та художні цінності, недоступні через інші форми подання інформації; 5) важливою вимогою є актуальність літературних творів, адже в талановитих творах літератури проблеми і характери героїв минулих епох є зрозумілими і хвилюючими для сучасного читача і можуть бути сприйняті без психологічних бар'єрів. Запропоновано, що викладач правових дисциплін може заохочувати студентів до читання творів і уривків, в яких цікаво і в загальному вигляді описуються деякі проблеми юриспруденції, оскільки існують художні твори, присвячені юриспруденції, окремим питанням і поняттям, її необхідності в житті, історії її вивчення і розвитку. Показано, що доцільно звертатися до правових сюжетів у художній літературі, залучати до їх аналізу, створювати на їх основі проблемні ситуації та пропонувати їх подальше розв'язання. Наведено конкретні приклади художніх творів у їх взаємозв'язку з основами права.

Ключові слова: майбутні юристи, інформаційне суспільство, художня література, засіб, культурологічна підготовка, вимоги, використання.

Yuriy KOZLOVSKIY,

orcid.org/0000-0003-1006-0130

*Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor at the Department of Pedagogy and Innovative Education
Lviv Polytechnic National University
(Lviv, Ukraine) yuriy.m.kozlovskiy@lpnu.ua*

Iryna SAVKA,

orcid.org/0000-0002-3213-0921

*Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor at the Department of Foreign Languages for Humanities Faculties
Lviv National Ivan Franko University
(Lviv, Ukraine) savkas68@meta.ua*

Tetyana RUZYAK,

orcid.org/0000-0002-4697-8034

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Lecturer
National Technical Vocational College Lviv Polytechnic University
(Lviv, Ukraine) tania10923@ukr.net*

THE USE OF FICTION AS A MEANS OF FUTURE LAWYERS' CULTURAL TRAINING IN THE CONDITIONS OF THE INFORMATION SOCIETY

The article analyzes interdisciplinary research as a promising direction for the development of modern general theoretical legal education on the example of the use of fiction as a means of future lawyers' cultural training in the conditions of the information society. There is shown the need for the creation of an independent scientific direction, which deals with issues of interaction and mutual influence of law and fiction with the technical support of information and communication technologies, which significantly expand access to information, its visualization and transformation. It is substantiated that the use of fiction as a means of future lawyers' cultural training in the conditions of the information society solves two interrelated tasks: to find legal and state phenomena in fiction and to apply the means of fiction to study legal texts. There are determined the requirements for the use of fiction as a means of future lawyers' cultural training in the conditions of the information society: 1) the main requirement for the selection of works of art is, first of all, high artistic value; 2) the requirement for the selection of artistic works is the interest of presentation in the artistic form of the legal content; 3) a particularly important requirement at the current stage of society's development is the selection of literary works, their moral and ethical content; 4) the demand for maximum involvement of the possibilities of information and communication technologies in the use of fiction as a means of future lawyers' cultural training is innovative, since thanks to distance education a new direction in pedagogy emerges, in which the aesthetic experience of humanity is assimilated, as well as aesthetic and artistic values, inaccessible through other means information submission forms; 5) an important requirement is the relevance of literary works, because in talented works of literature, the problems and characters of the heroes of past eras are understandable and exciting for the modern reader and can be perceived without psychological barriers. It is proposed that a teacher of legal disciplines can encourage students to read works and passages that describe some problems of jurisprudence in an interesting and general way, since there are works of art dedicated to jurisprudence, certain issues and concepts, its necessity in life, the history of its study and development. It is shown that it is expedient to refer to legal subjects in fiction, involve in their analysis, create problematic situations based on them and propose their further solution. Specific examples of works of art in their relationship with the foundations of law are given.

Key words: *future lawyers, information society, fiction, tool, cultural training, requirements, usage.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасний стан правових досліджень характеризується тенденцією до зміщення акценту з формальних аспектів права на його соціальний контекст. Це призвело до збільшення кількості міждисциплінарних досліджень. Так, активно розвиваються право та економіка, юридична антропологія, юридична лінгвістика та інші галузі правового знання.

Реалізація взаємозв'язків основ правознавства та художньої літератури зумовлена необхідністю виявлення глибинних соціокультурних шарів правової реальності, які мають відношення до художнього осмислення правових ідей у літературних творах. Досі в Україні не проводилося фундаментальних досліджень взаємозв'язку права та художньої літератури, хоча існує великий потенціал для розвитку української юриспруденції. Аналогічні дослідження проводяться в зарубіжних країнах і займають доволі

важливе місце в освітньому просторі підготовки фахівців юридичних спеціальностей.

Загалом художня література є ефективним засобом формування правової культури, оскільки проблематика права на всіх етапах розвитку людства відображена і у художніх творах.

У сучасному інформаційному просторі в системі культурологічної освіти молоді широкого розповсюдження набуває впровадження та використання комп'ютерних навчальних програм, створення відповідних програм на основі гіпертексту та сучасних мультимедійних технологій.

Теоретичне обґрунтування можливостей використання художньої літератури як засобу культурологічної підготовки майбутніх юристів набуває нових інноваційних напрямів в умовах інформаційного суспільства, що забезпечує актуальність досліджуваної проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Формування ціннісних орієнтацій засобами художньої літератури висвітлено у низці наукових праць (В. Біруля, 2005:15), (Т. Батрак, 2015:200) та ін).

Ю. Хижняк зазначає, що «існують дослідження, присвячені творчості окремих авторів, які мають на меті виявити ідеї про державу і право в їхніх творах. Українські правознавці переважно аналізують класичні шедеври української художньої літератури. Однак це не виключає необхідності розробки загальнотеоретичної бази для дослідження права в контексті художньої літератури. У таких умовах художня література безпосередньо, цілеспрямовано формує правову культуру суспільства. Однак літературна творчість категорії соціального замовлення держави не надає адекватної інформації про особливості радянської правової культури» (Хижняк, 2012:282). Цією авторкою здійснено порівняльний аналіз мови права та мови художньої літератури за низкою критеріїв.

Поняття, сутність та особливості правового виховання досліджувала Г. Задорожна, яка зазначає, що «під правовим вихованням розуміють цілеспрямовану діяльність з передачі від одного покоління до іншого правової культури, правового досвіду, правових ідеалів і механізмів вирішення конфліктів у суспільстві. Правове виховання має на меті розвиток правової свідомості людини і правової культури суспільства у цілому, покликане забезпечити поведінку, що узгоджується з потребами і цінностями правової держави. Сутністю правового виховання є формування настанови на узгодження власних очікувань, бажань з інтересами і очікуваннями суспільства» (Задорожна, 2017:14).

Різноманітні аспекти правознавства також були предметом дослідження педагогічної науки, зокрема розвиток правового мислення (В. Комар, 2006:23), формування пізнавального інтересу до

правознавства (Майданник, 2002:6), духовний розвиток українського студентства у контексті християнського світогляду (Козловський Ю. М., Захар'яш, 2021:174) та ін.

Теоретичною основою використання художньої літератури як засобу культурологічної підготовки майбутніх юристів в умовах інформаційного суспільства слугували наукові праці щодо специфіки та взаємодії наукового і художнього пізнання (Количева, 2004:10), взаємозв'язок розумової і естетичної діяльності в навчально-виховному процесі (Кривошея, 2003:7) та ін.

Інтерес до означеної проблеми започатковано офіційно у роботах (Вайт, 2008:164), що поклало початок розвитку наукового напрямку «право і література». Автор вказує на схожість між юридичними та художніми текстами. Риторична природа, здатність створювати мову з власним значенням і цінністю, а також конститутивна природа юридичних і літературних текстів дозволяють їм застосовувати схожі методи дослідження.

Виділення невирішених проблем. Водночас, в українській юриспруденції та педагогічній науці не існує самостійного напрямку дослідження інтеграції змісту права і художньої літератури в навчальному процесі. Зокрема, практично невирішеною залишається проблема використання художньої літератури як засобу культурологічної підготовки майбутніх юристів в умовах інформаційного суспільства, що і зумовило вибір тематики пропонованої статті.

Мета статті: теоретичне обґрунтування та визначення вимог до використання художньої літератури як засобу культурологічної підготовки майбутніх юристів в умовах інформаційного суспільства.

Виклад основного матеріалу. Наука і мистецтво відрізняються за об'єктом і змістом своєї пізнавальної діяльності. Мистецтво не тільки сприймає світ, але й оцінює його. У ньому пізнання та оцінка зливаються, як у розумі та емоціях. У науці оцінка має раціональний характер і виникає як висновок з пізнання. Між науковим і художнім світосприйняттям не може бути конкуренції, але їхня взаємодія позитивно впливає на обидва світосприйняття. Завдання педагога – вміло маніпулювати засобами наукового і художнього сприйняття, даючи можливість пізнавати і оцінювати навколишній світ через свої емоції і ментальну поведінку. Саме тонкі механізми впливу художньої літератури на емоційну сферу, пробудження уяви, розвитку мовної культури, здатності до емпатії, співчуття та заглиблення в душевний світ інших роблять її таким потужним інструментом.

Саме тому гуманістична функція літератури набуває ще більшого значення. Література має вирішальний вплив на формування світогляду, темпераменту, національної самосвідомості,

сприяє моральному зростанню особистості, її естетичному розвитку, виробленню навичок самостійного мислення та вміння давати власну обґрунтовану оцінку всім життєвим і літературним явищам. Тому важко переоцінити роль літератури у формуванні моральної культури молодого покоління та його соціологізації. Романи впливають на емоції людей, змушують їх замислитися над проблемами автора та підкреслюють естетичні та моральні цінності, закладені в тексті. Проте можуть представляти художні твори з різних точок зору.

Існує також зв'язок між правом та поезією. Подібно до того, як мова права створює нормативну структуру реальності, мова поезії особливим чином структурує людське сприйняття світу через специфічні нормативні вимоги, такі як ритм, рима та обсяг. Цим пояснюється той факт, що в давнину правові норми часто виражалися в поетичній формі, що полегшувало їх запам'ятовування і надавало їм особливого естетичного виміру та магічної сили. У наш час поезія з'являється в текстах судових рішень, а судові рішення виражаються в поетичній формі, що свідчить про те, що поезія має безпосередній вплив на право.

Якщо основна функція мови художньої літератури - естетична, то мова права, хоч і може підлягати естетичній оцінці, виконує переважно регулятивну функцію. Якщо мова права намагається бути точною і зрозумілою, то мова художньої літератури, навпаки, виконує свою основну функцію через двозначність і загадковість.

Загалом мова законодавства принципово відрізняється від мови художньої літератури, а також від мови юриспруденції та юридичної публіцистики. Специфічні адресні коди законодавчих текстів призначені для юристів-професіоналів, тоді як текстові коди художніх творів розраховані на широкого читача, а не на літературного читача.

Викладемо нижче основні **вимоги до використання художньої літератури як засобу культурологічної підготовки майбутніх юристів в умовах інформаційного суспільства.**

Основною вимогою до відбору художніх творів є, насамперед, *висока художня цінність*. Ані комуністична ідеологія, як це було донедавна, ані будь-яка інша ідеологія не повинна домінувати у підході до цього питання. Просто ідеологічна орієнтація, яка ігнорує художньо-естетичну цінність твору мистецтва, не робить його твором мистецтва, а зводить його до рівня політичної пропаганди.

Наступною вимогою відбору художніх творів є *цікавість викладу в художній формі юридичного змісту*. Він тісно пов'язаний з попереднім, оскільки значною мірою залежить від вікових особливостей. Молодість – це вік роздумів, досліджень та самоаналізу. Незважаючи на інтерес до правових питань та особистих психологічних

особливостей, багато вважають за краще читати яскраво розвинені твори і заглиблюватися в різні життєві перипетії, які відбуваються з героями.

Особливо важливою вимогою на сучасному етапі розвитку суспільства є відбору літературних творів є їхня *морально-етична наповненість*.

Інноваційною до деякої міри є вимога *максимального залучення можливостей інформаційно-комунікаційних технологій до використання художньої літератури як засобу культурологічної підготовки майбутніх юристів*. У Інтернеті існують організаційні та інформаційно-педагогічні структури, створені для різних спеціальностей. Різноманітна правова інформація сприяє розвитку пізнавальних інтересів і засвоєнню світових художніх цінностей, включає в себе можливості читання літературних текстів і творів мистецтва, прослуховування музичних фрагментів. Завдяки дистанційній освіті виникає новий напрям у педагогіці, в якому засвоюється естетичний досвід людства, а також естетичні та художні цінності, недоступні через інші форми подання інформації. У практику роботи впроваджуються інформаційні матеріали в галузі мистецтва з використанням електронних носіїв. Вони представлені у вигляді музейних каталогів, аудіо інформації, відеоматеріалів, а також глобальної системи електронних інформаційних ресурсів.

Насамкінець, важливою вимогою є *актуальність літературних творів*. Адже в талановитих творах літератури проблеми і характери героїв минулих епох є зрозумілими і хвилюючими для сучасного читача і можуть бути сприйняті без психологічних бар'єрів.

На методичному рівні взаємозв'язок художньої літератури та права як невід'ємної частини культури розкривається через феномен правової культури.

Уважно читаючи художню та науково-популярну літературу, завжди можна знайти історії, які мають безпосереднє відношення до права і які можна використати для створення цікавих завдань.

Особливо це стосується української класичної літератури, більшість творів якої переконує нас своєю правдивістю та глибиною змісту. Як правило, класична література ніколи не була аполітичною щодо соціальних та економічних режимів. Її найвидатніші твори з'являлися переважно в переломні моменти часу, в періоди, пов'язані з великими соціальними потрясіннями.

Українські правознавці орієнтуються як на світові художні твори, так і на українські класичні художні твори. Загалом науковий інтерес українських правознавців зосереджений на аналізі творчої спадщини окремих авторів. Наприклад, політико-правові погляди Тараса Шевченка. Літературні та публіцистичні праці з юридичної точки зору Івана Франка.

Важливим чинником розвитку правової культури молоді в душі народних традицій є творчість О. Кобилянської, однієї з найяскравіших представниць соціально-психологічної школи в українській літературі. Вершиною реалізму О. Кобилянської вважають повість «Земля», у тексті якої майбутній юрист може почерпнути багато інформації правового змісту, проаналізувати правові аспекти подій тощо.

У повіті Івана Франка «Перехресні стежки» одним з героїв є адвокат Рафалович, який присвятив життя служінню юриста правді і вітчизні, сповідує християнські ідеали. Цікавою є і роль правників у тодішньому суспільстві, боротьбі за права та свободу.

У романі Ірини Вільде «Сестри Річинські» можна знайти дуже багато прикладів правового характеру (арешт Марічки, розслідування убивства Матіясека, правові норми землевласників того часу, низка юридичних норм того часу: наприклад, недопущення жінок до адвокатської діяльності тощо). Водночас дуже цікаві моральні професійні аспекти вирішує адвокат Орест Білінський.

Маловідома творчість чудової буковинської письменниці Євгенії Ярошинської теж може представити матеріали для взаємозв'язку юриспруденції та художньої літератури: це образ Ореста Мартиніва, молодого правника, який вирішив стати «хлопським адвокатом, щоби боронити права селян».

Таких прикладів можна в українській літературі навести дуже багато.

Більш дослідженою у цьому контексті є, звичайно, світова художня література. Часто дуже цікавими для юристів є художні фрагменти творів, де детально представлено судові засідання. Наприклад, у трилогії Джона Голсуорсі «Сага про Форсайтів» представлено ґрунтовно декілька таких засідань (справа Форсайт проти Босіні, Монт проти Феррар тощо).

В умовах інформатизації сучасного суспільства переважна більшість художніх творів забезпечена аудіокнигами, доступними ілюстраціями, записами театральних вистав. Корисними можуть бути і екранізації, до яких, на жаль слід відноситися доволі обережно, оскільки деякі з них спотворюють сюжет книги та наповнюють фільм штучно вставленими, часто аморальними чи насильницькими фрагментами. Тому викладачу доцільно зорієнтувати студентів на дійсно вартісні візуалізації художніх творів, які містяться у мережі Інтернет.

Загалом, художня література є важливим засобом авторів використовувати ідеї, що містяться у їхніх творах, для впливу на сприйняття явищ правового світу. Водночас, література є засобом

освоєння правової освіти, що формує правосвідомість майбутнього юриста.

Висновки. Таким чином, міждисциплінарні дослідження є перспективним напрямом розвитку сучасної загальнотеоретичної юридичної освіти. Нині обґрунтовується необхідність створення самостійного наукового напрямку, який би займався питаннями взаємодії та взаємовпливу права і художньої літератури за технічної підтримки інформаційно-комунікаційних технологій, що суттєво розширюють доступ до інформації, її візуалізації та перетворення. Використання художньої літератури як засобу культурологічної підготовки майбутніх юристів в умовах інформаційного суспільства має вирішувати два взаємопов'язані завдання: віднайти правові та державні явища в художніх творах та застосувати засоби художньої літератури для вивчення юридичних текстів.

Визначено вимоги до використання художньої літератури як засобу культурологічної підготовки майбутніх юристів в умовах інформаційного суспільства: 1) основною вимогою до відбору художніх творів є, насамперед, *висока художня цінність*; 2) вимогою відбору художніх творів є *цікавість викладу в художній формі юридичного змісту*; 3) особливо важливою вимогою на сучасному етапі розвитку суспільства є відбору літературних творів є їхня *морально-етична наповненість*; 4) інноваційною є вимога *максимального залучення можливостей інформаційно-комунікаційних технологій до використання художньої літератури як засобу культурологічної підготовки майбутніх юристів, оскільки завдяки дистанційній освіті виникає новий напрям у педагогіці, в якому засвоюється естетичний досвід людства, а також естетичні та художні цінності, недоступні через інші форми подання інформації*; 5) важливою вимогою є *актуальність літературних творів, адже в талановитих творах літератури проблеми і характери героїв минулих епох є зрозумілими і хвилюючими для сучасного читача і можуть бути сприйняті без психологічних бар'єрів*.

Викладач правових дисциплін може заохочувати студентів до читання творів і уривків, в яких цікаво і в загальному вигляді описуються деякі проблеми юриспруденції. Існують художні твори, присвячені юриспруденції, окремим питанням і поняттям, її необхідності в житті, історії її вивчення і розвитку. Можна звертатися до правових сюжетів у художній літературі, залучати до їх аналізу, створювати на їх основі проблемні ситуації та пропонувати їх подальше розв'язання.

До подальших напрямів відносимо методичні розробки щодо вибору та аргументації використання конкретних художніх творів у викладанні спеціальних дисциплін у підготовці фахівців юридичних спеціальностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Батрак Т. В. Естетичне виховання студентів засобами зарубіжної художньої культури як міждисциплінарна проблема. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка*. 2015. № 1. С. 195–201.
2. Біруля В. В. *Формування у підлітків ціннісних орієнтацій засобами художньої літератури у позанавчальний час*: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / Херсонський держ. ун-т. Херсон, 2005. 20 с.
3. Задорожна Г. Правове виховання особистості дитини: поняття, сутність, особливості. *Педагогічний часопис Волині*. 2017. Вип. 4(7). С. 12–17.
4. Козловський Ю. М., Захар'яш О. С. Духовний розвиток українського студентства у контексті християнського світогляду. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. № 76. С. 174–178.
5. Количева Т. В. *Наукове і художнє пізнання: їх специфіка і взаємодія*: автореф. дис. ... канд. філос. наук: 09.00.01 / Харківський нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2004. 17 с.
6. Комар В. Формувати критичне мислення. Розвиток правового мислення учнів на уроках правознавства. *Історія в школах України*, 2006. № 3. С. 19–22; №4. С. 20–24.
7. Кривошея Т. М. Взаємозв'язок розумової і естетичної діяльності в навчально-виховному процесі школи І ступеня: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Прикарпатський ун-т ім. Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2003. 22 с.
8. Майданник О. Формування пізнавального інтересу учнів до правознавства як непрофільної дисципліни в умовах закладів нового типу. *Історія України*. 2002. № 28. С. 6.
9. Савка І.В., Гаврилюк М.В., Рузьяк Т.І. (2021b). Роль перекладу творів зарубіжної літератури у формуванні професійної культури учнів закладів професійно-технічної освіти. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*, 12(168), 255–259.
10. Хижняк Ю. В. Художня література в інтерпретації правового життя суспільства. *Актуальні проблеми політики*. 2012. № 44. С. 289–295.
11. Ward I. *Law and Literature: Possibilities and Perspectives* New York: Cambridge University Press, 2008. 264 p.
12. Hursh J. *A Historical Reassessment of the Law and Literature Movement in the United States* GRAAT On-Line 2013. № 14. P. 4–31.

REFERENCES

1. Batrak T. V. (2015). Estetychne vykhovannia studentiv zasobamy zarubizhnoi khudozhnoi kultury yak mizhdystyplinarna problema. [Aesthetic education of students by means of foreign artistic culture as an interdisciplinary problem]. *Naukovi zapysky Ternopil'skoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka*. Seria: Pedahohika. № 1. S. 195–201. [in Ukrainian]
2. Birulia V. V. (2005). Formuvannia u pidlitkiv tsinnisnykh oriantatsii zasobamy khudozhnoi literatury u pozanavchalnyi chas [The formation of value orientations in teenagers by means of fiction in extracurricular time] : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.07 / Khersonskiy derzh. un-t. Kherson, 20 s. [in Ukrainian]
3. Zadorozhna H. (2017). Pravove vykhovannia osobystosti dytyny: poniattia, sutnist, osoblyvosti. [Legal upbringing of a child's personality: concept, essence, features]. *Pedahohichnyi chasopys Volyni*. Vyp. 4(7). S. 12–17. [in Ukrainian]
4. Kozlovskiy Yu. M., Zakhar'yash O. S. (2021). Dukhovnyi rozvytok ukrainskoho studentstva u konteksti khrystianskoho svitohliadu. [Spiritual development of Ukrainian students in the context of the Christian worldview]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitniy shkolakh*. № 76. S. 174–178. [in Ukrainian]
5. Kolycheva T. V. (2004). Naukove i khudozhnie piznannia: yikh spetsyfyka i vzaiedomiia [Scientific and artistic cognition: their specificity and interaction]: avtoref. dys. ... kand. fil. nauk: 09.00.01 / Kharkivskiy nats. un-t im. V. N. Karazina. Kharkiv, 17 s. [in Ukrainian]
6. Komar V. (2006). Formuvaty krytychne myslennia. Rozvytok pravovoho myslennia uchniv na urokakh pravoznavstva. [Form critical thinking. Development of students' legal thinking in jurisprudence classes]. *Istoriia v shkolakh Ukrainy*, № 3. S. 19–22; №4. S. 20–24. [in Ukrainian]
7. Kryvosheia T. M. (2003). Vzaiedozv'iazok rozumovoi i estetychnoi diialnosti v navchalno-vykhovnomu protsesi shkoly I stupenia [interrelationship of mental and aesthetic activity in the educational process of the 1st degree school]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.01 / Prykarpatskyy un-t im. Vasylia Stefanyka. Ivano-Frankivsk, 22 s. [in Ukrainian]
8. Maidannyk O. (2002). Formuvannia piznavalnoho interesu uchniv do pravoznavstva yak neprofilnoi dystsypliny v umovakh zakladiv novoho typu. [Formation of students' cognitive interest in jurisprudence as a non-specialist discipline in the conditions of new type institutions]. *Istoriia Ukrainy*. № 28. S. 6. [in Ukrainian]
9. Savka I.V., Havryliuk M.V., Ruziak T.I. (2021b). Rol perekladu tvoriv zarubizhnoi literatury u formuvanni profesiinoi kultury uchniv zakladiv profesiino-tekhnichnoi osvity. [Translation of works of foreign literature and their role in the formation of professional culture of students of institutions vocational and technical education]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Chernihivskiy kolehium» imeni T. H. Shevchenka*, 12(168), 255–259. [in Ukrainian]
10. Khyzhniak Yu. V. Khudozhnia literatura v interpretatsii pravovoho zhyttia suspilstva. [Fiction in the interpretation of the legal life of society]. *Aktualni problemy polityky*. 2012. № 44. S. 289–295. [in Ukrainian]
11. Ward I. *Law and Literature: Possibilities and Perspectives* New York: Cambridge University Press, 2008. 264 p.
12. Hursh J. *A Historical Reassessment of the Law and Literature Movement in the United States* GRAAT On-Line 2013. № 14. P. 4–31.